

Bánffy-Hunyady, János (1576-1646)

Egy magyar alchimista

1970

Bánffy-Hunyadi János

1970

Írta: SZEPESSY GÉZA

A British Muzeum könyvtárában őrzött "Metallographia" című munka, melyet John Webster írt és adott ki 1671-ben Londonban, érdekes adatokat tartalmaz a magyar alchimia története szempontjából. A könyv szerzője 1635-ben "az idős Johannes Huniades" alatt

Szepessy Géza

"tanult egy cursust a közönséges vegytanból". Hazai irodalmunkban csak elvétve találkoztunk nevével, bár a legújabb munka néhány sorban elismeréssel említi, mint aki már gyakorlati kísérletező is volt. Jelen kis dolgozatomban szeretném a reá vonatkozó, ezideig fellelhető, adatokat közölni.

Bánffy-Hunyadi János (1576-1646) vegytantánarról, a már említett Webster-féle munkán kívül, még négy arcképet ismerünk, melyek közül egyetlen egy sem lehetett meg hazánkban és melyeket Gustav Parthey írt le több-kevesebb hibával a Neumann-féle "Archiv" egyik kötetében. A képek feliratai sokat mondanak a mester munkásságával kapcsolatban, már annál is inkább, mert kora egyik legjelentősebb kémikusaként dolgozott s mint tanár is elsőrangú volt az ismert világban, jóformán semmi több nyoma sem maradt a viharzó évszázadok után.

Igy tudjuk meg, hogy 1576-ban született és Nagybányáról került az angol fővárosba, Londonba, ahol a napjainkig is fennálló világhírű Gresham College-n volt "scrutator", aki valamely okból nem viselte a professzori címet. Bizonyos, hogy ezért hagyta ki felsorolásából John Ward is, melyet 1740-ben adott ki Londonban. Érdekes, hogy a híres kollégiumról már 1701-ben is megjelent egy ismeretlen szerzőtől, az intézet rövid története, de az sem említi Hunyadi Jánost. Míg a kollégium a City-ben van, addig Bánffy-Hunyadi János nem ott lakott, hanem London külvárosában, Whitechapel-ben, az "Aldgate"-nek nevezett kapun túl a külföldiek negyedében.

Halálát illetőleg csak Weszprémre tudunk hivatkozni, aki Sir Thomas Brown egy levelét idézi Elias Ashmole-hoz. Ő ugyanis azt írja, hogy Arthur Dee, az alchimista, a hírhedt John Dee fia, két évvel halála előtt (megh.: 1651. szeptemberében) egyezsége lépett Johannes Huniades-sel, más néven Hans Hungarral, Londonban, hogy ő legyen "operatora" majd a későbbiekben így ír róla:

"Ez a Hans Hungar, miután sokáig Londonban lakott és megvénült, elhatározta,

hogy visszatér Magyarországra. Mire is Amsterdamba ment és a kapott utasítás szerint is maradnia kellett mindaddig (körülbelül tíz hétig?!), amíg Arthur Dee eljön érte. A doctor komoly volt szándékában és mindent elkészített az utra, amikor varatlanul azt a hírt kapta, hogy Hans Hungar meghalt, mire is szándékától elállt."

Igy tudjuk meg a nagy kémikus halála helyét: Amsterdam.

Egy másik hír még hitelesebbnek tűnik.

Egy Richard Smith (vagy: Smyth?) nevű nagyteknélyű londoni polgár, 1627-től 1674-ig valamennyi ismerősének halála évét és napját feljegyezte. Ebben a következőket találjuk:

"1646. Aug. 28. — Hans Honger, Alias John Huniades, died."

Bizonyos, hogy kora egyik legnevesebb vegyész volt (bár az egyetlen recepten, a méltatásokon kívül, munkájáról csak annyit tudunk, hogy rendkívül jó gyakorlati vegyész volt és rendkívül jó tanár). Munkásságáról azért tudunk ilyen keveset, mert 1838-ban, amikor leégett a Gresham College könyvtára és levéltára, valamennyi kézirata a lángok martalékává vált.

Egy anglikán pap és író 1776-ban a következőket írja róla:

"Ez az ember, aki rendithetetlen volt filozófiai fanatizmusában, ismert alchimista is volt és Mr. Ashmole igen jó barátja. Miután kitalálta volt a titkot, miként lehet aranyat és ezüstöt higanyra redukálni, elég szerencsétlenül azt képzelte, hogy közel jár a felfedezéshez; mint lehetne ezt az ásványt aranyra változtatni. Minden szenvedélye, munkálkodása, vizsgálódása a laboratóriumában összpontosult, miután teljesen át volt hatva azon ideáltól, hogy minden becses tudomány a vegytanban van összefoglalva."

Végezetül azonban hozzátessz egy nagyon figyelmemreméltó megjegyzést, mintha érezné, hogy túlságosan is kemény volt a magyar tudóshoz:

"Bár a Világ hajlandó volt nevetni ezen a füstönszáradt mercurialistán és ama sovány fraternitás többi tagjain, sokkal többel adósa nekik, mint amennyire valójában képzelte:

mert amíg a bölcsek kövének szorgos keresésével voltak elfoglalva, mit is megtalálni nem fognak, gyakran olyan dolgokra bukkantak, amiket nagyon is érdemes volt megtalálni!"

Méltán lehetünk büszkék Bánffy-Hunyadi Jánosra, aki korának egyik legjelesebb kémikusa volt, talán legelső magasképzettségű tanára egyben, a legelső gyakorlati kémikus, aki ha tévedett is:

"sinned in very good company"
egy valóban nagyon jó társaságban tévedett.